

УДК 392.5(=161.2)(477.74):930.25(477.74-21)

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ КОДИМЩИНИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У даній статті йдеться про весільну обрядовість в Кодимському районі Одеської області досліджену студентами-філологами під керівництвом П. Т. Маркушевського.

Ключові слова: весілля, Кодимщина, П. Т. Маркушевський, традиції, обряд, наречена, наречений.

Петро Трохимович Маркушевський (1919-2001) – український літературознавець, критик, фольклорист. Колекція Маркушевського складає близько 600 з зошитів з записами студентів філологічного факультету, які проходили практику в різних куточках України.

Я ознайомила з документами з цього фонду, які стосуються звичаїв та традицій мого рідного краю – Кодимщини, який знаходиться на Південного-Східному Поділлі. В документах, з якими я працювала, міститься інформація про звичаї та традиції, пісні, приказки, прислів'я, загадки, які студенти-філологи записували опитуючи людей Кодимського району. Але особливу увагу я звернула саме на освітлення весільної обрядовості в матеріалах колекції П. Т. Маркушевського.

Весілля є невід'ємною частиною життя українців. Це один із серйозних кроків, який людина робить у своєму житті. Українське весілля це народна драма пронизана піснями, примовками та побажаннями. Але на жаль, в наш час більшість з весільних обрядів вже забувається та ігнорується. Тому, на мою думку, важливо досліджувати тему українського весілля, для того, щоб в наш час не забувати традиції та звичаї наших предків і зберігати нашу українську духовність.

Традиційне українське весілля складається з обрядів передвесільного, власневесільного і післявесільного циклів.

До передвесільного циклу входять обряди, пов'язані з досягненнями згоди двох родин на шлюб молодих – сватання, заручини, оглядини.

В. Г. Кушнір та Н. О. Петрова – провідні дослідники традицій та звичаїв Одеської області, зокрема Південно-Східного Поділля, в своїй монографії «Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-80-ті рр.. ХХ ст.)» досліджують питання весільної обрядовості. Одне з центральних місць у передвесільному етапі займає сватання. Сватати дівчину йшли родичі молодого, яких на Кодимщині називають старости. Старостами обирали літніх, поважних людей, часто родичів, або хрещених батьків [1, с. 90]. Учасником сватання був і парубок. Кількість старостів була різною – від 1 до 3 осіб. Окрім цього невід'ємним атрибутом на сватанні є використання хліба як знак згоди на шлюб. Старости приходили з хлібом, сіллю, могоричем.

Зайшовши до хати старости звертались до господарів з традиційною промовою про куницю-молодицю. На знак згоди дівчина підносила старостам рушники, а молодому – хустку. Якщо жених отримує хустку, він платить за наречену гроші, тобто купує її. Якщо ж згоди зі сторони нареченої немає, то вона пов'язує старостів рушниками, а жениху виносить кабака [2, с. 3].

Після сватання, якщо дівка дала згоду і засватана, збираються рідні жениха і нареченої разом, щоб провести договір, тобто намітити день весілля.

На жаль, в опрацьованих мною документах немає згадки про інші обряди передвесільного циклу, тому я обмежусь лише обрядом сватання.

Власневесільний цикл складається з обрядів переходу за участю представників двох родів, разом зі знайомими та сусідами, членами молодіжної громади [1, с. 95]. Однією з найважливіших обрядодій цього циклу був коровайний обряд – випікання

ритуального хліба. Для випікання короваю запрошували жінок, сімейне життя яких відповідало традиційному уявленню про родинне щастя, а їх кількість мала бути парною. Кожна з жінок щось приносила для випікання короваю: борошно, цукор, молоко, масло, яйця. Процес випікання короваю супроводжувався відповідними піснями. Здавна існувала прикмета, що вдало спечений коровай символізує щастя молодій родині, тріснутий означає розлучення [3, с. 31].

Однією з важливих обрядодій цього циклу є плетіння вінка для молодої. Плетіння вінка концентрувало навколо себе багато молоді і в окремих селах відбувався у передвесільний вечір (подекуди саме цю обрядодію вважали початком весілля). Якщо виходить заміж молода дівчина, то в суботу їй плетуть вінок з зеленого барвінку і вона одягає його на голову в неділю, під білу фату. На вінку дівчата співають пісні. Вінок плетуть у хаті. Коли всі сіли за стіл, то мати підходить до дочки, складає кілька пелюсток барвінку, перев'язує червоними нитками і передає їй. А та вже обирає дівчину, яка буде плести їй вінок [4, с. 6 зв - 7].

В одному з зошитів з колекції П. Т. Маркушевського, Мурачківська М. О. 1913 р.н., мешканка с. Будеї, розповіла про те, що якщо наречена залишилась без матері, то коли в'ють зелений вінок для неї, дівчата співають:

Пливи, пливи

Риба шука по воді,

Прибудь, прибудь

Рідна мати

Хоч тепер мені.

О, й рада б я

Рідна дочко прибути тобі

Насипали сирі землі

*На груди мені,
Засипали карі очі
Ще й уста мої,
Щоб не стати до помочі
Бідній сироті [4, с. 4 – 4 зв.].*

Саме весілля розпочинається в суботу ввечері. До нареченої додому приходить наречений зі своїми друзями, щоб викупляти букети, які для них приготували наречена зі своїми друзками. Спочатку букет купує наречений в нареченої. Вона в цей час повинна сидіти на стільці, застеленому кожухом. Коли молоді вже домовились між собою, тобто букет вже викуплено, на місце нареченої сідають друзки і купівля-продаж продовжується. За традицією число дружок і дружбів має бути не парним. Після того, як букети вже викуплені, жених зі своїми друзбами ідуть додому, щоб завтра знову зустрітися, в день самого весілля [2, с. 3 зв – 4 зв].

Ранком в неділю починається вже саме весілля. До нареченої приходять її друзки, щоб одягти її в весільний одяг. Наречену садять на стілець, на якому покладено подушку. Це одна з обов'язкових традицій під час весілля. Коли наречена вже одягнена, її благословляє і виводить з хати мати, існує така прикмета: яка з дружок перша сяде на місце нареченої, та й перша заміж вийде.

В селі Будеї Кодимського району, коли молоду одягнули чекають молодого. Тим часом в молодого збирається все родина. Молодий з друзбами, світилками, з близькими і рідними приходять до молодої. Вдома у нареченої молода перев'язує нанахів відрізками тканини для костюма і рушниками, а друзки друзбам чіпляють букети. Молода дружбів перев'язує рушниками, друзкам чіпляє букети і перев'язує шовковими хустками. Коли все приготовлено всі вирушають до Сільської Ради, а батьки залишаються вдома дивитися за порядком [5, с. 5 зв -6].

Але в селі Лабушне Кодимського району наречений додому до нареченої, перед тим, як йти на розпис, не приходить. В цьому селі молодий зі своїми рідними, а молода зі своїми окремо йдуть до місця розпису. Таким місцем тут служить Будинок культури [2, с. 5].

Молоді з нанахами по боках, з близькими та рідними, заходять до кімнати розпису. Молодих розписує голова сільради. Коло молодих стоїть нанах з хлібом-сіллю, а нанашка з свічками. Після розпису голова сільради говорить своє побажання молодим, а нанашка дає їм свічки, з якими вони виходять з Будинку культури. Молоді, під музику «Степом, степом» з квітами йдуть до пам'ятника загиблим воїнам [4, с. 8], а в селі Лабушне до пам'ятника Леніну, висловлюючи таким чином подяку за щасливе життя [2, с. 6].

Після розпису якщо наречені з одного села, то вони розходяться кожен до свого дому. Якщо ж ні, то весілля продовжується у нареченої. Наречену вдома зустрічає мати з батьком з хлібом-сіллю, вітають та дають напутні слова, і старший дружба заводить наречену разом з батьком та матір'ю до хати.

Зазвичай весільний стіл відзначається своїм багатством та різноманітністю. Це означає, що і життя в молодих повинно бути таким же добротним та багатим, всього повинно бути вдосталь.

Під час другого столу йде почесна. Почесна – урочисте поздоровлення молодих запрошеними на весілля гостями. Молоді ставали разом з нанашками біля столу і приймали подарунки й поздоровлення від гостей. В обряді брали участь три дружби: один розрізав коровай, інший роздавав його, третій наповнював чарку [1, с. 143]. Гості підходили, дарували гроші, покривала, подушки, сорочки, хустки.

В селі Лабушне у неділю ввечері відбувається обряд викупу приданого, тобо найнеобхіднішого в побуті майна, яке приготувала мати нареченої для своєї дочки [2, с. 10 зв]. Деякі науковці, а саме Пастух Надія вважає, що підкреслене демонстрування приданого характерне саме для молдавської весільної обрядовості [6, с. 271]. Таке явище, на мою думку, можна пояснити тим, що Кодимський

район знаходиться близько до кордону з Молдавією, тому деякі особливості культури, українці Кодимщини могли запозичити від них.

Викупивши придане, жених, його дружина і рідні від сторони жениха беруть придане – подушки, ковдри, постіль, піднімають його над собою і всі один за одним виносять це все із хати. На подвір'ї, під музику вся шеренга танцює з приданим в руках [2, с. 11]. Ввечері молодий забирає молоду до себе. В молодого також гуляють, сідають за стіл і починається почесна.

На наступний день, весілля продовжується. Вранці рідні від нареченої приходять до жениха додому, приносять так би мовити сніданок для нареченої, яка залишилась уже біля свекрухи, тобто в хаті жениха. Їх там урочисто зустрічають з хлібом-сіллю і запрошують за стіл. Потім вони повертаються до себе додому [2, с. 12 зв].

Десь в обідню пору в понеділок весільні від жениха направляються до матері нареченої. На чолі всіх при цьому є нанашка. Вона одягає вінок нареченої, на руках несе коровай, який стояв на столі наречених під час весілля. Біля воріт дому нареченої нанашка просить прийняти свою дочку додому. За традицією мати спочатку відмовляє, а потім дає згоду. Після цього всі присутні запрошуються за стіл. Далі нанашка ріже на малі шматочки коровай, маже медом, а зверху ложе червону ниточку. Загалом другий день весілля традиційно проходить з елементами червоного кольору, що символізує чесність та недоторканість нареченої.

Самим традиційним закінченням весілля є катання батьків (якщо вони віддали останнього сина або останню доньку). Дослідники В. Г. Кушнір та Н. О. Петрова, про яких вже згадувалося вище, називають цей обряд «обжинками» [1, с. 169]. Мати одягає вінок нареченої, батько прикріплює букет жениха до піджака. Тачка прикрашається квітами, садять туди батька з матір'ю і катають по селу.

Цим весілля закінчується. Наречений з дружиною ідуть до його батьків і залишаються жити в хаті жениха.

Особисто мені здається, що П. Т. Маркушевський зі своїми студентами здійснив колосальну роботу, яка є дуже важливою для збереження українських традицій та фольклору. Зараз цей фонд є дуже актуальним, так як він лише нещодавно був описаний і ще малодосліджений. Дуже цікаво та корисно працювати з матеріалами, які зібрали студенти-філологи про культуру свого краю, знайти спільне та відмінне в традиціях різних сіл Кодимського району, дізнатись про рівень запозичень українцями традицій від ближнього порубіжжя. На мою думку, даний фонд є важливим джерелом для вивчення культури та традицій, і саме тому він має бути досліджений.

Список використаної літератури та джерел

1. Кушнір В. Г. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-80-ті рр. ХХ ст.) / В. Кушнір, Н. Петрова. – Одеса: Гермес, 2008. – 256 с.
2. Державний архів Одеської області (Держархів Одеської області). – Ф. Р-8259. Колекція П. Т. Маркушевського. – Оп.1. Опис справ постійного зберігання за 1952-1994 рр. Матеріали фольклорних експедицій до регіонів України студентів відділення української мови та літератури філологічного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова. – 94 арк.
3. Петрова Н. О. Деякі передшлюбні дійства українського весілля Одещини (коровайні обряди, запросини, дівич-вечір) // Записки історичного факультету / ОДУ ім.І. І. Мечникова. – Вип. 7. – Одеса, 1998. – С. 25-34.
4. Держархів Одеської області. – Ф.Р – 8259. – Оп. 1. – Спр. 321, 95-арк.
5. Держархів Одеської області. – Ф.Р – 8259. – Оп. 1. – Спр. 322, 88-арк.

6. Пастух Н. Ш. Шлюбний церемоніал українців на теренах українсько-молдавського пограниччя //Весільна обрядовість в часі та просторі. – Одеса, 2010. – 384 с.

Dariia Bendas

**WEDDING RITUALS OF UKRAINIAN PEOPLE FROM
KODYMSCHYNA BASED ON MATERIALS FROM STATE
ARCHIVES OF ODESSA REGION**

This article deals with the wedding rituals in Kodymschyna of Odessa regin researched by students-philologists led by P. T. Markushevskyy.

Key terms: *wedding, Kodymschyna, P. T. Markushevskyy, traditions*